

УДК 930.1 (479.25)+94 (477.7)

ПИТАННЯ ІСТОРІЇ ВІРМЕН ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я У СУЧАСНІЙ ВІРМЕНСЬКІЙ ІСТОРІОГРАФІЇ

Давід Даєтян

Спілка вірмен України

Україна, 02088, м. Київ, вул. Велика Васильківська, 5

Email: arm.history@yahoo.com

Актуальність даної теми пов'язана з тим, що історія вірмен Північного Причорномор'я є предметом наукового дослідження досить давно, але разом з тим, великий комплекс питань у дорадянській і радянській історіографії залишився поза межами наукових інтересів вчених. Незважаючи на значний інтерес у радянський період з боку вірменських вчених, слід зазначити, що зазначена проблема розглядалась з точки зору класової боротьби та принципів марксистсько-ленінської теорії історичного процесу. Тому сьогодні вкрай важливим є розгляд здобутків сучасних вірменських дослідників.

Одна з перших праць пострадянського часу побачила світ вже у 1993 р., це була колективна монографія визнаних дослідників Ж.А. Ананяна і В.А. Хачатуряна – «Вірменські общини Росії» [3]. Вченими було здійснено вперше сміливу спробу узагальненого висвітлення історії вірмен Російської імперії. Однак, на наш погляд, головним здобутком науковців є спроба диференційного підходу до типологізації та класифікації вірменських осередків Російської імперії. Відповідно виробленій концепції авторів, на відміну від общин, колонія передбачала наявність власного інституту самоврядування місцевого вірменського населення, тоді як община цілком підпорядковувалась юрисдикції держави проживання. Однак, ми змушені констатувати, що у сучасній історіографії цей підхід фактично не знайшов утвердження.

Протягом 1990-х років з боку вірменських вчених не спостерігається інтерес до історії вірмен Північного Причорномор'я. На нашу думку, це перш за все пов'язане з відсутністю намагання критичного переосмислення здобутків радянських дослідників В.Б. Бархударяна, В.А. Мікаеляна, Ж.А. Ананяна, Торманяна й інших, якими протягом 60-80-х років ХХ ст. був здійснений вагомий внесок у дослідження зазначеної проблеми й опубліковано низьку монографій і статей [2; 6; 14; 15; 18; 19]. Дослідження радянських вчених з історії

вірмен Північного Причорномор'я були присвячені головним чином окремим вірменським колоніям (Нова Нахічевань, Григоріополь і Криму в цілому) та питанням розвитку торгівлі і соціально-економічним питанням. Фрагментарно дослідники також звертались до проблем освіти, самоврядування та судочинства, однак ці проблеми розглядались винятково у загальному контексті розвитку лише вірменських колоній.

Отже, великий комплекс питань, як-то процес виведення вірмен у межі Російської імперії (1778-1794 рр.), питання чисельності виведених вірмен, вірмен-католиків та їх колоній, вірменських осередків, що не отримали правового статусу колоній, а також формування церковних інститутів у регіоні, правове положення церкви, розвиток громадсько-політичного життя в цілому у регіоні, а не в окремих колоніях і низка інших питань залишилися без відповідного критичного переосмислення або взагалі не були досліджені. Поза межами наукових інтересів радянських вчених також залишилися питання вірменських біженців, військовополонених у роки Першої світової війни та громадянської війни на теренах постімперської Росії та формування і діяльність дипломатичних установ Республіки Вірменії у регіоні.

Необхідно відмітити, що починаючи з 2000-х років у вірменській історіографії помічається поживлення і з'являються нові напрацювання з проблематики історії вірмен Північного Причорномор'я. Серед сучасних вчених варто виокремити В.Г. Туняна та низку його праць, присвячених російсько-вірменським взаємозв'язкам у XVIII – перший третині XIX ст. [8], положенню Вірменської церкви у Російській імперії у 1836-1875 рр. [10], колу проблем відносин між Ечміадзінським престолом і російським урядом у 1837-1903 рр. [9], а також католикозу Нересу V [7]. Вчений фактично є засновником окремого напрямку досліджень з історії взаємозв'язків між Вірменською церквою та ро-

сійським урядом. У цих роботах дослідником фрагментарно розглядаються також питання пов'язані з історією вірмен Північного Причорномор'я. Незважаючи на ту обставину, що дослідником безпосередньо не розглядаються питання пов'язані з історією вірмен окресленого регіону, праці В.Г. Туняна мають велике значення. Введені автором до наукового обігу архівні матеріали є дуже цінними та створюють певне підґрунтя для подальших наукових пошуків та уточнень.

У подальшому у 2002 р. побачила світ робота Г.А. Петросяна «Із історії дипломатичних відносин Республіки Вірменія й України (1918-1920 рр.)» [21]. Слід віддати належне вченому, який здійснив першу сміливу спробу висвітлення та дослідження вірмено-українських дипломатичних відносин у постімперський період. Разом з тим, необхідно сказати, що ще у 1932 р. С.М. Семко-Козачуком у виданні «Архів Радянської України: історично-архівознавчий журнал» [4] було опубліковано 13 документів з фондів Державного центрального архіву СРР Вірменії та Центрального архіву революції УСРР щодо двосторонніх відносин Вірменії й України. У роботі Г.А. Петросяна відсутні посилання на ці документи або згадка про подібний факт, і відповідно всі документи залучені з архівосховищ Вірменії представлені, як вперше введені до наукового обігу, причому українські документи частково дублюють ті ж самі вірменські документи, стосовно проекту угод між державами й ін.

У праці майже відсутній українській масив документів, що значною мірою звужує всебічне висвітлення проблеми. Низка матеріалів, що стали основою дослідження автора, представлені без відповідного історіографічного та джерелознавчого аналізу. Внаслідок чого, наприклад, Одеська вірменська громада представлена, як абсолютно дезорганізована інституція; роль і дії вірменських військових частин, що знаходились у Києві під час окупації міста армією Муравйова, і взагалі лютнево-березневі події 1918 р., відтворенні без відповідного критичного осмислення, а висвітлені лише на підставі мемуарів члена Вірменського комісаріату України А. Тонеана [21, с. 1-13]. Окрім цього у роботі існує низка проблемних питань, що потребують уточнення та відповідно критичного осмислення. Яскравим прикладом є досить вільне оперування автором стилями, наприклад за текстом: «11 серпня 1919 р. Добровольча армія захопила Одесу й одразу відновила діяльність вірменського

консульства» [21, с. 60, 65]. Проблема полягає у тому, що Добровольча армія вступила до Одеси, взагалі 23 серпня (тобто, 5 вересня) і навіть, якщо допустити, що автор заплутався у стилях, то це – 10 серпня. І подібних розбіжностей вистачає у роботі.

Однак, незважаючи на вищенаведене, робота має виняткову цінність, оскільки до праці залучені й архівні документи, які вперше введені до наукового обігу, а також опубліковано окремим блоком низку документів, які є дуже цінними, що висвітлюють раніше невідомі сторінки двосторонніх відносин.

Починаючи з 2005 р. помічається певне відновлення інтересу до проблем вірменських осередків окресленого регіону. Так, 2006 р. О.С. Алексаняном було опубліковано дві статті присвячені історії вірмен Нової Нахичевані: «Ново-нахичеванський тижневик «Гай Гамайнк (1918-1920 рр.)» [12] і «Вірменські громадсько-благодійні організації на Дону у 1917-1920-х роках» [13]. У подальшому О.С. Алексаняном було захищено кандидатську дисертацію, за темою «Вірменські общини радянських республік у 1917-1941 рр.», а у 2011 р. за темою дисертаційної роботи була опублікована відповідна монографія [11].

У вступі автор зазначає: «Історія вірменських колоній (саме цей термін використаний О.С. Алексаняном) Росії з боку радянських вчених хронологічно обмежувався 1917 р., що було пов'язано з пануючою історіографічною традицією, а також розглядався як період, що завершив існування колоній [10, с. 3]. Притримуючись цієї концепції автором після 1917 р. всі вірменські осередки типологізовані, як общини (громади), хоча відповідне пояснення відсутнє, тобто стає зрозумілим, що за думкою автора до Більшовицького перевороту 1917 р. у державі існували лише колонії. Отже, стає зрозумілим, що дослідником не здійснена спроба переосмислення концепцій радянських вчених щодо статусу вірменських осередків, а також повністю ігнорована запропонована модель типологізації та класифікації Ж.А. Ананяна та В.А. Хачатуряна.

На наш погляд, окрім вищенаведених проблемних питань, у першу чергу, досить суперечливими та незрозумілими виглядають також обрані О.С. Алексаняном хронологічні та територіальні межі дослідження, які не вписуються у кордони держав, що розглядається у період 1917-1920 рр. Оскільки у період громадянської війни 1918-1920 рр., вести мову про радянські республіки неможливо, ігноруючи при цьому факт існування УНР,

Української Держави, території підконтрольні Добровольчій армії й інших де-факто державних утворень на постімперських теренах. Певні запитання виникають також до верхньої хронологічної межі, яка обумовлена власне початком війни Німеччини з СРСР.

У першому розділі «Вірменські общини Росії у 1917-1920 рр.» автором включені в якості російських общин вірменські громади Одеси, Сімферополя та Нової Нахичевані. Однак з незрозумілих причин відсутній огляд вірменських осередків Мелітополя, Миколаєва, Києва, Харкова, Феодосії, Євпаторії, а також Тбілісі чи, наприклад, Баку, оскільки Закавказький Сейм лише у березні 1918 р. офіційно проголосив про свій вихід зі складу Росії.

Слід звернути увагу, що у розділі 1.2 «Громадсько-общинні структури» з незрозумілих причин висвітлена діяльність дипломатичного представника Республіки Вірменія в Одесі [11, с. 43, 59], а також помилково зазначено, що у таких важких політичних умовах вірменська громада пережила справжнє відродження. Не витримує критики і теза щодо виняткової події у житті одеської громади друкування вірменомовної газети «Хосанк» [11, с. 43, 59], оскільки видання мало невелику аудиторію обмежену вірменським читачем, а також тією обставиною, що у місті упродовж 1916-1917 рр. видавався журнал «Армяне и война» й у 1920 р. газета «Вестник Армении» [5].

Запропонований автором підхід підкреслює нівелювання ним розуміння правового та політично положення й устрою вірменських осередків у межах Російської імперії та у постімперський період до остаточного становлення більшовицької вдали. Ці концептуальні недоліки свідчать про відповідний рівень дослідження даної роботи та ступінь розробки проблематики.

У 2012 р. тим же О.А. Алексаняном у співавторстві з К. Хачатрянном Інститутом історії Академії наук Вірменії був опублікований збірник наукових статей і матеріалів «3 історії вірмено-українських, угорських і молдавських відносин», де також були розміщені статті О.А. Алексаняна «Вірмен і Вірменська церква у Молдавії». Залишаючи поза увагою обставину відсутності хоча б намагання переосмислення чи критичного аналізу здобутків радянської історіографії або сучасної української чи молдавської, а також введення до наукового обігу нових документів, звернемо увагу на роботу О.А. Алексаняна. Перш за все дослідник помилково веде мову про утворення у 1806 р. Вірменської єпархії у Бессарабії [1, с. 172], далі

вказує про керування майбутнім католикомосом Нерсесом у 1828-1843 рр. Бессарабської єпархії [1, с. 173], хоча відомо, що у 1830 р. була утворена єдина Нахичеванська-Бессарабська єпархія. У цілому як у цій статті, так і в низці інших своїх досліджень автор допускає подібні неточності та помилки.

Наступна робота, яка була присвячена питанню вірмен Північного Причорномор'я була опублікована у 2014 р., це монографія С. Шакаряна «Вірменська єпархія Нової Нахичевані і Бессарабії». Необхідно відмити, що тематика дуже актуальна й оригінальна з точки зору відсутності в історіографії комплексного та всебічного дослідження історії єпархії. Разом з тим, у вступі автором наголошено, що хронологічні і територіальні межі дослідження обмежені територією Бессарабії та Молдови, а хронологічні відповідно 1812-1920 роками [20, с. 14].

Огляд праці показує, що автором поверхово розглянуто передумови формування Бессарабської єпархії, як і власне об'єднання Ново-Нахичеванської та Бессарабської. У роботі досліджені вірменські парафії Кишинєва, Григоріополя, Ізмаїла, Акермана, Бельців, Хинчешт, Хотину й Оргієва. Розглядаючи вірменські парафії автором висвітлені узагальнені відомості щодо часу виникнення парафій і зведення церков, чисельність парафій, парафіяльних шкіл, а також благодійних організацій, що діяли при парафіях.

У цілому у роботі відсутні спроби вивчення етапів формування й устрою єпархії, місце та роль духовних правліль, правого положення церкви, а також аналізу конфесійної політики Російської імперії по відношенню до вірменської церкви та в цілому у регіоні. Приймаючи до уваги, що до праці фактично не залучені здобутки сучасної вірменської, російської, української, молдавської та румунської історіографії, ми змушені констатувати, що фактично відсутній всебічний історіографічний аналіз. Це, у свою чергу, стало причиною відповідних упущень, неточностей і недоробок. Однак незважаючи на ці недоліки робота представляє відповідний інтерес та є однією з перших сміливих спроб висвітлення історії вірменської церкви у Бессарабії та Молдові.

У 2015 р. С.С. Мірзоян була опублікована дуже оригінальна стаття «Документи громадських організацій Ростова-на-Дону і Нової Нахичевані щодо допомоги біженцям (1915-1916 рр.)» [17, с. 134-154]. Матеріал у дійсності є новаторським, оскільки до цього у вірменській історіографії до цієї проблеми не

звертались дослідники. Особливо цінними є введені до наукового обігу документи, які, у свою чергу, дають можливість частково відтворити ситуацію, що склалась з вірменськими біженцям та відповідно проаналізувати діяльність місцевих товариств, як і влади.

У тому ж 2015 р. побачила світ стаття А. Варданяна «Переселення кримських вірмен та створення Нової Нахічевані» [22, с. 134-154]. У роботі автором абсолютно справедливо зазначається, що переселення кримських вірмен і, відповідно, створення Нової Нахічевані було наслідком організованого російським урядом переселення, що було обумовлене економічними та політичними інтересами Росії.

Необхідно відмітити, що незважаючи на намагання автора представити процес «переселення», як складову винятково російської політики, А. Варданян уникає питань кваліфікації чи оцінки характеру процесу «переселення», що безумовно свідчень лише про намагання переосмислення. Оскільки у статті фактично відсутній аналіз ставлення вірменської спільноти, як і власне грецької щодо організації Росією їх переселення. Отже питання «виселення» вірмен з Криму у сучасній вірменській історіографії фактично розглядається у відповідності до концепцій і підходів, що були вироблені у дореволюційний і радянський період, що, у свою чергу, демонструє відсутність спроби критичного аналізу джерел та історіографічної спадщини.

У тому ж 2015 р. дослідниками В.Б. Бархударяном та О.С. Алексаняном була опублікована спільна монографія «Історія вірменських колоній Росії (Північний Кавказ, Нова Нахічевань, Астрахань, Санкт-Петербург, Москва)» [16]. У монографії відсутні дослідження або фрагментарні відомості про вірменські колонії та громади Бессарабії, Молдови й України, які входили до складу Російської імперії (Харків, Мелітополь, Юзівка, Луганськ, Миколаїв, Київ, Ногайськ, Кам'янець-Подільський, Хотин) за винятком Одеси. Нами звернена увага на цей аспект, оскільки у роботі розглянуті вірменські осередки тієї ж Російської імперії, як наприклад Криму чи Одеси у кінці XVIII ст. – на початку ХХ ст., однак поза увагою залишені інші осередки Російської імперії. У цілому концептуальні підходи дослідників, як і власне зміст роботи, у дійсності є узагальненням попередніх праць вчених, тільки із розширенням хронологічних меж до 2000-х років.

Отже, ми бачимо, що серед сучасних вірменських дослідників не спостерігається жва-

вого науковий інтересу до вивчення та переосмислення, чи нових наукових пошук історії вірмен Північного Причорномор'я. Таким чином, ми змушені констатувати, що великий комплекс проблем пов'язаний з історією вірмен регіону, як-то питання виселення вірмен з Криму та Бессарабії, національної освіти, правового положення вірмен і церкви, вірмен-католиків, а також диференційної типологізації вірменських осередків, питання вірменських біженців, політичних партій, дипломатичних установ, не знайшло належного висвітлення у сучасній вірменській історіографії.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексанян О. Армяне и армянская церковь в Молдавии / О. Алексанян // Из истории армяно-украинских и молдавских отношений. Сборник статей и материалов. Сб. статей и материалов. Составители: К. Хачатрян, О. Алексанян. Редактор К. Хачатрян. – Ереван: Инст. истории НАН РА, 2012. – 224 с.
2. Ананян Ж.А. Армянская колония Григориополь / Ж.А. Ананян. – Ереван: Изд-во АН Арм. ССР, 1969. – 275 с.
3. Ананян Ж.А., Хачатурян В.А. Армянские общины России / Ж.А. Ананян, В.А. Хачатурян. – Ереван: М. Варандян, 1993. – 119 с.
4. Семко-Козачук С.М. До історії спільної боротьби української і вірменської контрреволюції проти Радянської влади (1918-1919 років) / С.М. Семко-Козачук // Архів Радянської України: історично-архівознавчий журнал / Центральна архівна управа УСРР. – Харків: Партвидав «Пролетар», 1932.– № 4-5. Липень-жовтень – С. 261-291.– Підпис: С-ко С. – Опубліковано 13 документів з фондів Державного центрального архіву СРР Вірменії та Центрального архіву революції УСРР.
5. Давтян Д.А. Армянская периодическая печать Одессы (начало XX в.) / Д.А. Давтян // Армяне Юга России: история, культура, общее будущее: материалы II Международной научной конференции (Ростов-на-Дону, 26–28 мая 2015 г.) / отв. ред. акад. Г.Г. Матишов. – Ростов-на-Дону: Изд-во ЮНЦ РАН, 2015. – С. 186-192.
6. Тораманян А.Х. Из истории строительной деятельности армян в Молдавии / А.Х. Тораманян. – М.: Внешторгиздат, 1991. – 208 с.
7. Тунян В.Г. Католикос Всех армян Нерсес V Аштаракецци – «Защитник отечества» / В.Г. Тунян. – Св. Эчмиадзин: Первопрестольный Св. Эчмиадзин, 2012. – 424 с.
8. Тунян В.Г. Формирование армяно-русских отношений в церковной сфере XVIII – пер. трети XIX вв. / В.Г. Тунян // Արմուր: Գիտական հոդվածների ժողովածու / ՄԻՐ. Խորհրդարդ Գ.Ա. Ղարիբյան և ուրիշ; Գլխ. խմբ. Ա.Ա. Ներսիսյան. – Երևան: ԵՊՀ հրատ., 2012. – Թիվ 3 (6). – Էջ 3-21:
9. Тунян В.Г. Эчмиадзинский вопрос в политике России 1873-1903 гг. / В.Г. Тунян. – Ереван: ГИУА, 2002. – 200 с.
10. Тунян В. Г. Положение Армянской церкви, 1836-1875 / В.Г. Тунян. – Ереван: ГИУА, 2001. – 140 с
11. Ալեքսանյան Հ. Հայկական համայնքները խորհրդային հանրապետություններում 1917-1941 թթ. / Հ.Ա. Ալեքսանյան. – Երևան: Պատմության ինստիտուտ, 2011. – 221 էջ:
- (Алексанян О. Вірменські общини у радянських республіках у 1917-1941 рр. / О. Алексанян. – Ереван: Інститут історії, 2011. – 221 с.
12. Ալեքսանյան Հ.Ա. Նոր Նախիջևանի «Հայ համայնք» շաբաթաթերթը 1918-1920 թթ. «Լրաբեր Հասարակական գիտությունների, Եր., 2006, ք. 3, էջ 141-155:
- (Алексанян О.С. Щотижневик Нової Нахічевані «Ай амайнк» у 1918-1920 рр. / О.С. Алексанян // Вісник суспільних наук. – Ереван, 2006. – № 3. – С. 141-155)
13. Ալեքսանյան Հ.Ա. Հայկական հասարակական բարեգործական կազմակերպությունները Դոնում 1917-1920

ական թթ.// «Բանբեր Հայաստանի արխիվներին», գիտահանրամատչելի հանդես, Եր., 2006, թ. 1 (107), էջ 220-230:

(Александр О.С. Вірменські громадсько-благодійні організації Дону у 1917-1920 рр. / О.С. Александрян // Вісник архівів Вірменії: науково-популярний журнал. – Єреван, 2006. – № 1 (107). – С. 220-230)

14. Բարխուդարյան Վ.Բ. Նոր Նախիջևանի հայկական գաղութի պատմություն (1779-1861 թթ.) / Վ.Բ. Բարխուդարյան; ՀՍՍՀ ԳԱ, Պատմութ. ին-տ.-Երևան: ԳԱ հրատ., 1967, 498 էջ:

(Бархударян В.Б. Історія вірменської колонії Нова Нахичевань (1779-1861 рр.) / В.Б. Бархударян. – Єреван: Вид-во АН Вірм. РСР, 1967. – 498 с.)

15. Բարխուդարյան Վ.Բ. Նոր Նախիջևանի հայկական գաղութի պատմություն (1861-1917 թթ.) / Վ.Բ. Բարխուդարյան; ՀՍՍՀ ԳԱ Պատմության ինստիտուտ. - Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1985. – 390 էջ:

(Бархударян В.Б. Історія вірменської колонії Нова Нахичевань (1861-1917 рр.) / В.Б. Бархударян. – Єреван: Вид-во АН Вірм. РСР, 1985. – 390 с.)

16. Բարխուդարյան Վ.Բ., Ալեքսանյան Հ.Ս., Ռուսաստանի հայ գաղթօջախների պատմություն Ռուսաստանի հայ գաղթօջախների պատմություն: (Հյուսիսային Կովկաս, Նոր Նախիջևան, Աստրախան, Սանկտ Պետերբուրգ, Մոսկվա) / Վ.Բ. Բարխուդարյան, Հ.Ս. Ալեքսանյան; ՀՀ ԳԱ պատմության ինստիտուտ. - Երևան, 2015. – 441 էջ:

(Бархударян В.Б., Александрян О.С. Історія вірменських колоній Росії (Північний Кавказ, Нова Нахичевань, Астрахань, Санкт-Петербург, Москва) / В.Б. Бархударян, О.С. Александрян. – Єреван: Інститут історії, 2015. – 441 с.)

17. Միրզայան Ս.Ս. Փաստաթղթեր Դոնի Ռոստովի և Նոր Նախիջևանի հասարակական կազմակերպությունների գաղթականներին օգնելու վերաբերյալ (1915-1916 թթ.) // «Լրաբեր Հասարակական Գիտությունների», 2015, № 1,

էջ 134-154:

(Мірзоян С.С. Документи щодо діяльності громадських організацій Ростова-на-Дону і Нової Нахичевані з допомоги біженцям (1915-1916 рр.) / С.С. Мірзоян // Вісник суспільних наук. – Єреван, 2015. – № 1. – С. 134-154)

18. Միրայեյան Վ.Ա. Դրիմի հայկական գաղութի պատմություն / Վ.Ա. Միրայեյան; Հայկական ՍՍՌ ԳԱ հրատ., Երևան, 1964, 428 էջ:

(Мікаелян В.А. Історія вірменських колоній Криму / В.А. Мікаелян. – Єреван: АН Вірм. РСР, 1964. – 428 с.)

19. Միրայեյան Վ.Ա. Դրիմի հայկական գաղութի պատմություն: 1801-1917 / Վ.Ա. Միրայեյան; Խմբ. Վ.Ա. Դիլոյան; ՀՍՍՀ ԳԱ, Պատմ. ին-տ. - Երևան: ՀՍՍՀ ԳԱ հրատ., 1970. – 350 էջ:

(Мікаелян В.А. Історія вірменських колоній Криму (1801-1917) / В.А. Мікаелян. – Єреван: АН Вірм. РСР, 1970. – 350 с.)

20. Շաքարյան Տեր Սահակ վրդ. Նոր Նախիջևանի և Բեսարաբիայի հայոց թեմը / Տեր Սահակ վրդ. Շաքարյան. – Էջմիածին: Մայր Աթոռ Ս.Էջմիածին, 2014. – 176 էջ:

(Шакарян С. Ново-Нахичеванська і Бессарабська вірменська єпархія / С. Шакарян. – Էջմիածին, 2014. – 176 с.)

21. Պետրոսյան Գ.Հ. Հայաստանի Հանրապետության և Ուկրաինայի դիվանաքիտական հարաբերությունների պատմությունից (1918-1920 թթ.). – Երևան: Եր.հանալ.հրատ, 2002. – 158 էջ:

(Петросян Г.А. З історії дипломатичних відносин Республіки Вірменія і України (1918-1920 рр.) – Єреван: Вид-во Єреванського університету, 2002. – 158 с.)

22. Վարդանյան Ա. Դրիմահայերի գաղթը եվ Նոր Նախիջևանի հիմնադրումը // ԵՊՀ ՈՒԳԸ գիտական հոդվածների ժողովածու. – Երևան, 2015, № 1.6 (9), էջ 106-110:

(Варданян А. Колонія кримських вірмен і заснування Нової Нахичевані / А. Варданян // Збірник наукових праць Єреванського державного університету. – Єреван, 2015. – № 1.6 (9). – С. 106-110)

Давтян Давид Питання історії вірмен Північного Причорномор'я у сучасній вірменській історіографії

У статті здійснена спроба висвітлення розвитку сучасної вірменської історіографії з дослідження історії вірмен Північного Причорномор'я. При дослідженні обраної проблематики була приділена увага видання, які були опубліковані після 1991 р. та проаналізовані основні напрямки наукових досліджень сучасних вірменських дослідників. У статті наведені напрямки та проблеми історії вірмен, що залишилися поза увагою наукових інтересів вірменських дослідників.

Ключові слова: вірмени, Північне Причорномор'я, Крим, Нова Нахичевань, вірменська церква, колонії, громади

Давтян Давид Вопросы истории армян Северного Причерноморья в современной армянской историографии

В статье осуществлена попытка рассмотрения современной армянской историографии истории армян Северного Причерноморья. В рассматриваемой проблематике особое внимание было уделено изданиям, опубликованным после 1991 г. Проанализированы основные направления научных исследований современных армянских исследователей. В статье рассмотрены основные направления и проблемные вопросы истории армян региона, которые остались без должного внимания современных армянских исследователей.

Ключевые слова: армяне, Северное Причерноморье, Крым, Новая Нахичевань, армянская церковь, колонии, общины

Davtyan David Questions of the history of the Armenians of the Northern Black Sea Region in the modern Armenian historiography

An attempt is made in the article to consider contemporary Armenian historiography of the history of Armenians of the Northern Black Sea Region. In the article, special attention was paid to publications published after 1991.

The main directions of scientific research of modern Armenian researchers are analyzed. In the article the main directions and problematic issues of the history of Armenians of the region, which were left without due attention of modern Armenian researchers, are considered.

Thus, in the modern Armenian historiography, there is no evidence of scientific interest in the study, rethinking, or new scientific research in the history of Armenians in the Northern Black Sea region.

It should be noted that a large number of problems are connected with the history of Armenians in the region, such as the eviction of Armenians from Crimea and Bessarabia, the national education, the legal status of Armenians and the Armenian church, Armenian Catholics, and the differential typology of Armenian colonies (colonies and communities), issues Armenian refugees, political parties, diplomatic institutions, has not been adequately covered in modern Armenian historiography.

Keywords: Armenians, Northern Black Sea Coast, Crimea, New Nakhichevan, Armenian church, colonies, communities

Рецензенти:

Казьмирчук Г.Д., д.і.н., професор

Тригуб О.П., д.і.н., професор

Надійшла до редакції 12.06.2017 р.